

**RESOURCES OF MUSICAL AND DANCE EXPRESSION OF PSALMS
IN WORSHIP MUSIC
MOŽNOSTI HUDOBNÉHO A TANEČNÉHO VYJADRENIA ŽALMOV
VO CHVÁLOVEJ HUDBE**

Mgr. Lenka Bednárová

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta, Katedra hudby, Slovensko

ABSTRACT

Worship music is increasing in the sacred music in the latest days. Lyrics in worship music are inspired by Holy Bible, especially by Book of Psalms. In this article we focus on current musical and dance expression of Psalms. We describe terminology of sacred music, because we need to define it to understand worship music and new artistic tendencies of Psalms. Knowing the Psalms interpretation in history lead us to discover new possibilities of how to express the Psalms by music and dance in these days.

Key words: psalms, instrumental expression, dance expression, worship music

ABSTRAKT

Chválová hudba je v oblasti cirkevnej hudby v posledných rokoch na vzostupe. Texty čerpá z Knihy žalmov, resp. zo Svätého Písma. V predložennom príspevku sa sústredíme na hudobné a tanečné možnosti vyjadrenia žalmov v súčasnosti vychádzajúc z ich historického kontextu. Priblížime terminológiu cirkevnej hudby, ktorú je potrebné zadefinovať k ďalšiemu pochopeniu chválovej hudby a nových umeleckých tendencií. Porozumenie žalmovej interpretácie v minulosti vedie k objavovaniu nových spôsobov vyjadrenia žalmov skrze hudbu a pohyb v súčasnosti.

Kľúčové slová: žalmy, inštrumentálne vyjadrenie, tanečné vyjadrenie, chválová hudba

ÚVOD

Hudba, ako aj tanec, sa týkala každodenného života izraelského ľudu. Základom existencie národa bolo uctievanie Boha. Zmienky o tom, ako bola hudba súčasťou hebrejských dejín, nájdeme na mnohých biblických miestach: „*pri úteku Hebrejov z Egypta, v boji o zaslúbenú zem pri Jerichu, pri obsadení zeme, u kráľa Šaula, pri Arche Zmluvy, u kráľa Dávida, taktiež v Šalamúnovom chráme*“ (Marinčák, 2003, s. 73). Hudba a spev sú veľmi úzko späté so slávením liturgie. Katechizmus Katolíckej cirkvi uvádza najdôležitejšie kritériá, ktoré kresťanská hudba v rámci liturgie musí spĺňať. Ide o krásu vyjadrenia modlitby, jednomyseľnú účasť veriaceho ľudu a všetko to musí byť odrazom slávnostného rázu slávenia liturgie (Zlatňanský, J. a kol., 2017).

TERMINOLÓGIA CIRKEVNEJ HUDBY

Pre označenie hudby interpretovanej počas kresťanskej bohoslužby sa používa veľa termínov. Tieto pomenovania sa často zamieňajú, avšak neznamenajú to isté. Existuje rozdelenie cirkevnej hudby, ktoré kvôli lepšiemu pochopeniu potrebujeme objasniť (Podpera, 2006, s. 9-13).

1. *Duchovná hudba.* Je inšpirovaná nadprirodzenými skutočnosťami. Neviaže sa na isté vierovyznanie, aj keď si skladatelia často zoberú inšpiráciu z rôznych prameňov

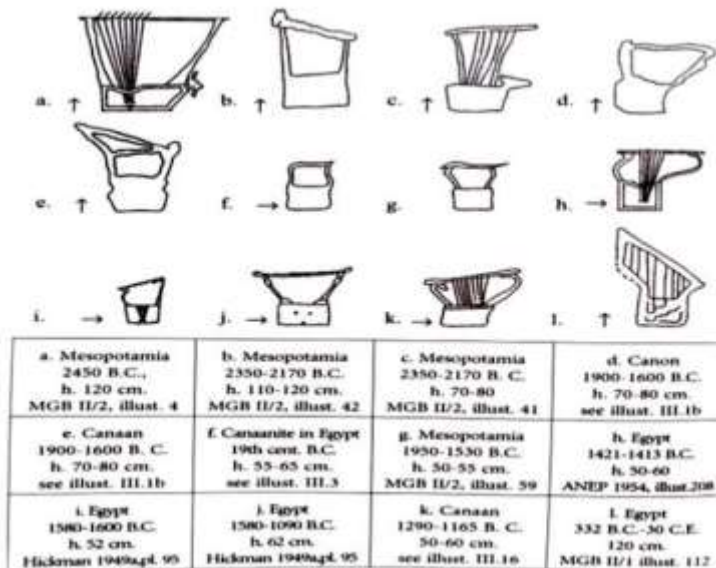
- duchovnej povahy. Takéto skladby sú väčšinou súčasťou modernej populárnej hudby či vážnej hudby.
2. *Náboženská, cirkevná hudba*. Svojím obsahom hovorí o Bohu, o duchovnom živote a vychádza z náuky konkrétneho náboženstva. „*Funkčné spektrum cirkevnej hudby sa pohybuje od liturgickej, identifikačnej a evanjelizačnej funkcie, cez čisto estetickú, až po dekoratívnu funkciu forsírovanú využívaním zvukovej elektroniky a masmédií*“ (Podpera, 2006, s. 10).
 3. *Kresťanská hudba*. Je vytvorená pre účely kresťanských cirkví. Označuje sa aj pojmom *Contemporary Christian Music (CCM)*¹, čo je označenie všetkých nových foriem kresťanských piesní, ktoré nemajú jednoznačný pojem. Sú dve primárne charakteristiky CCM. Prvá je založená na princípe neformálnosti. Takýto základ je pri každom aspekte CCM chválových stretnutí. Plán, pokračovanie chválových piesní voľne kolíše v závislosti od Ducha Svätého, ktorý mení smer chválových stretnutí. Druhá je založená na princípe hudby. CCM využíva populárne hudobné štýly, texty sú zvyčajne písané do foriem dve strofy a refrén, niekedy sa vyskytuje aj c diel (nazývaný *bridge*). Piesne sú v textoch a melódii prevažne jednoduché. Chválový tím vedie hudobnú časť stretnutia, ktorá niekedy môže pripomínať rockový koncert. Svetlá sú stlmené, hudobná skupina má svoje miesto, každý stojí. Chváliči zvyknú pozdvihovať svoje ruky, kolísať sa v rytme, poprípade podskakovať počas radostných piesní (Strickler, 2015, s. 3-4).
 4. *Sakrálna hudba*. Charakterizuje duchovnú alebo chrámovú hudbu v mimocirkevnom prostredí. Pojmom sakrálny sa označuje aj opak svetského.
 5. *Chrámová hudba*. Produkuje sa v chrámovom priestore.
 6. *Bohoslužobná hudba*. Takáto hudba obsahuje dva výklady. Jeden z nich hovorí, že ide o hudbu, ktorá sa komponuje výlučne pre liturgické účely, s čím súvisí aj skutočnosť, že berie ohľad na náročné liturgické požiadavky. Druhý výklad vysvetľuje každú hudbu, ktorá sa používa počas bohoslužby, čiže aj tú, ktorá nespĺňa liturgické normy. Ide o hudbu zameranú na Boha, vyjadruje vzťah človeka k Bohu, chválu- teda patrí tam aj chválová hudba (*worship*), vďaku či napr. modlitbu.
 7. *Posvätná hudba*. Je komponovaná pre účely posvätných obradov Cirkvi.
 8. *Liturgická hudba*. Ide o samostatnú hudobnú liturgiu, nie o hudbu, ktorá sa vyskytuje alebo predvádza počas liturgie. Tento pojem je moderný, význam nadobudol v 60. rokoch minulého storočia v súvislosti s rímskokatolíckou reformou liturgie Druhého vatikánskeho koncilu.
 9. *Rituálna hudba*. Jej širší význam hovorí o hudbe, ktorá sa používala v rámci rituálov, ktoré sú súčasťou kultúry človeka od nepamäti. V užšom význame ide o synonymum liturgickej hudby. Rituálna hudba, rovnako tak aj rituál, majú sociálny význam, keďže prispievajú k sebaidentifikácii daného spoločenstva.

¹ V literatúre možno nájsť aj skratku CCW, ktorá znamená Contemporary Christian Worship.

INTERPRETÁCIA ŽALMOV PROSTREDNÍCTVOM INŠTRUMENTÁLNEJ HUDBY

Protodiakon Ján Husár² je toho názoru, že všetky hudobné nástroje, ktoré sa v Starom zákone používali na interpretáciu žalmov, je možné rozdeliť do troch skupín: dychové, strunové a bicie. Je potrebné podotknúť, že niektoré staroveké hudobné nástroje izraelského ľudu nie je možné zatriediť prostredníctvom súčasných členení hudobných nástrojov, pretože doteraz nie sú známe bližšie informácie o ich funkcii alebo vzhľade (Husár, 2014, s. 17-23). Hudba v živote Židov mala svoje výsadné postavenie. Na konci každého víťazného boja zaznievalo trúbenie. V židovských synagógach v rámci bohoslužieb je dodnes využívaný tradičný hudobný nástroj, ktorý sa nazýva *šofar*³. V Starom zákone sa možno stretnúť aj s ďalšími nástrojmi, o ktorých, pravdaže, nemáme veľa informácií, preto sme v istej miere odkázaní len na dohady. Z dychových nástrojov však boli spomínané i rôzne rohy, píšťaly či pastierske flauty.

Zo strunových nástrojov sa u Izraelitov vyskytovali lutny, harfy, lýry, cimbaly či

citary. Citara sa spája s kráľom Dávidom, ktorý na nej hrával. Používala sa už v 3. tisícročí p. Kr. v rámci bežného hrania aj kultického života. Na obrázku možno vidieť rôzne typy lýr, ako ich chápali v Mezopotámii, Kanaáne či v Egypte. Je to len príklad toho, že dodnes majú všetky badania ohľadom hudobných nástrojov používaných u Izraelitov v Starom Zákone nevedecký charakter.

Obrázok 1: Druhy lýr v Mezopotámii, Kanaáne a v Egypte. Zdroj: (Braun, 2002, s. 76)

Z bicích nástrojov to mohli byť zvončeky, tamburíny alebo bubny. Tamburína sa používala vo vojne a na oslavu víťazstva. V Biblii sa v súvislosti s bicími nástrojmi spomínajú aj ženské spevy, ktoré vyjadrovali hlavne radosť z víťazstiev. V popredí je najmä Miriam, ktorá viedla chorovody s bubienkami. „*Prorokyňa Miriam, Áronova sestra, vzala do ruky tamburínu a za ňou vyšli všetky ženy s tamburínami v zborovom tanci. A Miriam im predspevovala: „Spievajte Jahvemu, lebo sa pokryl slávou, koňa a jazdca vrhol do mora“*“ (Ex 15, 20 – 21, Botekov preklad). V inom preklade (Sväté Písmo, 2001) môžeme nájsť opis: „*Aj*

² Doc. ThDr. Ján Husár, PhD. pôsobí na Prešovskej univerzite v Prešove, na Katedre biblických náuk. V roku 2014 sa stal docentom v odbore Pravoslávna teológia. V oblasti výskumu 020 Humanitné vedy sa prioritne špecializuje na pravoslávnu teológiu, v ktorej sa venuje Starému Zákonu (Kochan, 2018).

³ Jan Malát (Malát, 1945, s. 154) v slovníku označuje *šofar* za mimoeurópsky hudobný nástroj. Uvádza aj iné pomenovanie *šofaru*, a to *keren*. Keren je výraz pre zahnutú trúbu z rohu dobytky, pravdepodobne vraj z rohu barana. Ňou sa ohlasovali sviatky, jubileá či novmesiace. Taktiež sa ňou zvolávali Izraeliti schopní boja (Malát, 1945, s. 68).

Áronova sestra, prorokyňa Mária, vzala do rúk bubienok a všetky ženy išli za ňou s bubienkami a s tancom“ (Ex 15, 20). Miriam bola duchovnou ženou, v starozákonnej knihe Exodus je opísaná ako záchrankyňa a prorokyňa, keďže strhávala celý národ k oslave Boha. Tamburína, ako aj iné bicie nástroje, sa používala pri chvále Boha a zvelebovaní Jeho mena. Základom starozákonnej bohoslužby bolo obetovanie a chvály. Chvály boli preplnené radosťou a mali isté pravidlá. Potom, ako sa ustanovila profesionálna chrámová služba, boli aj hudobno-spevné prejavy súčasťou kultu. Keď sa vykonala predpísaná obeta, ľud vzdával Bohu chválu spevom žalmov a chválospevov. Chvály prednášali profesionálni speváci na nádvoríach, nie v uzavretých priestoroch svätyne. Nepoužívala sa žiadna ozvučujúca technika, pretože vtedy ani nejestvovala. Veriaci ľud, ktorý prichádzal na takéto zhromaždenia do jeruzalemského chrámu, bol „ako obetujúci a klaňajúci sa poslucháč“ (Valenta, 2013, s. 11).

THE PSALM DRUMMERS

Bicie nástroje patrili k prvým nástrojom, ktoré sa používali na oslavu Boha. „*Chváľte ho bubnom a tancom, chváľte ho lýrou a flautou“ (Ž 150, 4). V dnešných dňoch sa bicie nástroje stretávajú s neprijatím v chrámoch počas bohoslužieb. Je to pochopiteľné, keďže chrámy boli akusticky stavané pre cirkevný spev, ktorý sa interpretoval bez veľkého hudobno-nástrojového obsadenia a hlavne bez ozvučenia. Hoci sa perkusie môžu zdať necitlivým hudobným nástrojom, *The Psalm Drummers* sú svedectvom o opaku. Vedúcou osobnosťou zoskupenia je Terl Bryant⁴, ktorý je vysoko uznávaným bubeníkom a perkusionistom. História *The Psalm Drummers* Terl opisuje takto: „*Všetko začalo snom... o blízkosti Božieho trónu“*. Je povolaný na to, aby hrou na bubnoch sprítomnil slová Žalmu 97: „*Pán kraľuje, jasaj, zem; radujte sa, všetky ostrovy. Vôkol neho oblaky a mrákavy, spravodlivosť a právo sú základom jeho trónu“ (Ž 97, 1 – 2). V roku 1998 začal robiť**

Obrázok 2: Terl Bryant. Zdroj: osobný archív

stretnutia pre bubeníkov v Londýne. Postupne sa schádzali viacerí záujemcovia a stali sa známymi pod názvom *The Psalm Drummers*. Spoločne objavovali, čo znamená modliť sa a chváliť. Bubeníci objavili nový zmysel a zámer hrania a veľa z nich zakúsilo aj premenu života počas modlitieb chvál. Dnes, skoro 25 rokov od založenia, sú stále aktívni. Toto zoskupenie združuje mnohých kresťanských

bubeníkov a perkusionistov po celom svete.

Terl sa vo svojich modlitbách mnohokrát pýtal Boha: „*Čo môžem urobiť ako bubeník?*“ Bol presvedčený, že nik nie je silnejší ako Boh, aby obdobia života človeka, ako aj ročné doby (jar, leto, jeseň, zima) mohol pozmeniť. Dnes s touto a s ďalšími myšlienkami chodí po celom svete a ohlasuje evanjelium prostredníctvom rytmov. Terl navštívil Slovensko

⁴ V súčasnosti spolupracuje s Grahamom Kendrickom, zároveň je umelcom na voľnej nohe. Pôsobí ako producent v štúdiu *Sussex*, ktoré založil. Počas svojej bubeníckej kariéry hrával so svetoznámymi hudobníkmi. Z nich možno spomenúť niekoľkých: John Paul Jones z hudobnej skupiny Led Zeppelin, Peter Murphy, Matt Redman či Steve Taylor. Zapísal sa aj do Guinnessovej knihy rekordov za najdlhší bubenický „jamm“ so svojimi priateľmi v roku 2005.

niekoľkokrát: počas jeho návštev spolupracoval s Lamačskými chválami, konkrétne s bubeníkom Jakubom Krátkym, a v rámci dvojdňovej duchovnej obnovy pre hudobníkov z prešovského katolíckeho spoločenstva Marana Tha viedol viaceré workshopy. Jeho rytmická hra je založená na improvizácii, striedaní metra a rytmických figúr, sám ale vraví, že sú to rytmy Božieho srdca. Počas hrania na bicích nástrojoch zaznievajú verše žalmov, ktoré číta zo Svätého Písma. Terl Bryant doteraz vydal 6 albumov, najznámejší je album *Drums Of Hope* (2008), najnovší je z roku 2018 a nesie názov *Duga-3*.

INTERPRETÁCIA ŽALMOV PROSREDNÍCTVOM TANCA

Zo starozákonných spisov vieme, že tanec bol prirodzeným elementom kultúry. Počas prežívania radosti ľudia tancovali. Rovnako tak vyjadrovali radosť z Boha. Mnoho žalmov potvrdzuje, že tanec od nepamäti patril k duchovnému životu. Za zmienku stoja biblické príbehy tanca žien vo vinici (porov. Sdc 21, 21 – 23), návratu márnotrátneho syna domov (porov. Lk 15, 25), oslavy víťazstva (porov. 1 Sam 18, 6 – 7), tanca Dávida pred Pánovou archou (porov. 2 Sam 6, 14 – 23). Tanec sa spomína aj vo viacerých žalmoch ako protiklad k smútku, stále je teda spojený s radosťou (porov. Ž 30, 2; Ž 149, 3; Ž 150, 4).

Tanec ako súčasť kresťanských obradov zaviedol biskup Gregor Thaumaturgos (213 – 270) v polovici 3. storočia. Tieto tance mali nábožný ráz. Theodosius I. (347 – 395) napísal, že prví kresťania v Antiochii tancovali v kostole a pri hrobách mučeníkov. Nemožno si ale predstavovať živelný tanec. Išlo viac o tanec predvádzaný so všetkou úctou a vážnosťou. Muži a ženy išli oddelene v skupinách v radoch za zvuku nábožných hymnov. Tanec tohto druhu bol povoleným obradom, preto niet divu, že sv. Bazil (330 – 379) prirovnal túto formu tanca k spôsobu tancovania anjelov na nebesiach. V roku 826 ďalší koncil v Ríme napomína hlavne ženy, aby na posvätných miestach netancovali a nespievali nekresťanským spôsobom. Koncil v Avignone z roku 1209 nedovolil oslavovať predvečer sviatkov tanečnými hrami... Je potrebné pripomenúť, že v 8. storočí bolo tancom, ktoré cirkev vylúčila z obradov, vyhradené špeciálne miesto pri kostoloch. Išlo však o tance, ktoré boli súčasťou divadelných hier, tzv. mystérií. Divadelné hry znázorňovali biblické príbehy a legendy, v ktorých bolo dostatok príležitostí na to, aby sa k vážnemu a nábožnému deju pridružili aj veselšie výjavy svetského rázu. Špeciálnymi miestami vyhradenými pre divadelné hry boli plátenné stany na cintorínoch, chránili ľudí pred slnečnými lúčmi a pred nepohodou. Uvedené stany sa nazývali tančiarňami (*ballatoria*) (Čeněk, 1895, s. 8).

Tanec sa v období stredoveku aj v dobách neskorších znázorňoval obrázkami zakliatych tanečníkov drevorezbou. Bol považovaný za nečestnú, hriechu, diabolskú vec. Dôkazom sú výpovede juhoslovanských národov, aby ľud neslávil cirkevné sviatky svetskými spevmi, tancovaním diabolským spôsobom a chorovodmi, aby netancoval v kostoloch na Veľkú noc či na Vianoce. Proti tancu počas Vianoc sa cirkev dlho stavala na odpor. Tanečníci, ktorí tancom a hudbou rušili pokoj tichých vianočných hodov, boli kňazmi zakliati a museli tancovať, až sa nad nimi zmiloval arcibiskup, zrušil moc kliatby a oslobodil na smrť unavených úbožiacov. Dodnes sa tradujú povesti o tom, prečo je tanec zakázaný aj v pôstnom období. Jedna z legend hovorí, že v deň sviatku Zvestovania Pána (25. marec) v Bánovciach v Trenčianskej stolici v jednom dome večer pri hudbe tancovala mládež. Keď najviac tancovali, do izby vkročila biela žena a opýtala sa muzikantov: „*Hráte?*“ – „*Hráme,*“ odpovedali; a ona na to: „*No, len hrajte!*“ Obrátila sa k tancujúcim: „*Tancujete?*“ –

„*Tancujeme*,“ odpovedali veselo. „*No, len tancujte!*“ odpovedala žena a stratila sa. Muzikanti hrali ďalej a nemohli prestať hrať, tanečníci tancovali ďalej a nemohli prestať tancovať, tak že si až nohy zodrali, omietka v izbe od ustavičného dupania poodpadávala. Týmto spôsobom hrali a tancovali, až sa k smrti dohrali a dotancovali (Čeněk, 1895, s. 9). Nevedno či môžeme veriť legendám alebo nie, no tanec počas omši bol v cirkvi v našich obradoch a končinách zakázaný kvôli neúctivým, nenábožným pohybom. Doteraz tomu nie je inak.

Tanec nemá miesto počas konania bohoslužieb v kresťanských chrámoch. K pokračovaniu tanečného vyjadrenia žalmov prispel vznik nového populárneho hudobného štýlu kresťanskej hudby, tzv. *worship* (z anglického slova, znamená chvály, chválová hudba). Dnes sa organizujú aj veľké modlitebné akcie, na ktorých *worship* zaznieva. Súčasťou takýchto stretnutí sú piesne chvál a zvelebenia a ohlasované Božie slovo. Niektoré chválové zoskupenia majú aj tanečníkov, ktorí tancujú. Tento tanec je ale dôstojným prejavom a čerpá tanečné prvky zo židovskej kultúry.

MACHOL DANSER LA VIE

„*Všetko, čo dýcha, nech chváli Pána*“ (Žalm 150, 5). Týmto žalmovým veršom sa inšpiroval francúzsky manželský tanečný pár Christine Jeanville a Sodapop Ch. Jeanville. Christine opisuje, že tanečný život je viac ako len tanec, ktorý sa predvádza na pódioch či viac ako hodiny cvičenia za zatvorenými dverami. Je to autentická cesta dýchania, ľúbenia, prijímania, dotýkania sa a oslavy každého daného momentu, aj keď čelí nechuti či možným obmedzeniam alebo neschopnosti. Vyžaduje si to však nastavenie života k tancu a spievaniu

Obrázok 3: Christine a Sodapop Ch. Jeanville, zakladatelia Machol Danser la Vie. Zdroj: (*The vision: Machol Danser la Vie*, 2020).

pre Zdroj života. *Machol Danser la Vie* je organizácia, vznikla v roku 2005. Cieľom je prinášať kultúru života, pokoja a pohybu skrze hudbu, piesne, výtvarné umenie, multimédiá a tanec. V roku 1994 Christine zažila zázračné uzdravenie kolien. Sodapop bol súčasťou hip-hopového sveta. K baletnému tancu Christine pridala mužskosť a mestský rozmer. Zosobášili sa a spoločne založili *Machol Danser la Vie*⁵.

Machol Danser la Vie navštívili aj Slovensko v rokoch 2014 a 2017. Boli súčasťou kresťanského festivalu Campfest.

Každý ich workshop začína pohybovou a duchovnou rozcvičkou, na ktorej vysvetľujú pár základných pohybov a prepojenie pohybu s duchovným životom. Tancuje sa na hudbu, ktorú majú pripravenú na CD nosičoch. Všade, kam chodia, šíria myšlienku a túžbu modliť sa za Izrael, lebo Izrael je srdce Kristovho tela. Ich tanečný prejav znázorňuje myšlienky žalmov a Božieho slova.

⁵ Mahol je hebrejský výraz vyskytujúci sa v starozákonnej Knihe kráľov. Mahol označuje muža, ktorého meno znamená tanečník alebo tancovať.

ZÁVER

Chválová hudba v súčasnosti využíva nástroje rockovej hudobnej skupiny, ako je akustická gitara, basová gitara, klávesy, bicie nástroje. Je žiadúce poznať históriu interpretácie Božieho slova, ktorá pochádza od Židov, aby sme tak, v čo najväčšej možnej miere mohli zachovávať kultúrne bohatstvo. *The Psalm Drummers* a *Machol Danser la Vie* sú len príkladom toho, ako možno umelecky stvárňovať Božie slovo v úcte a vznešenosti.

BIBLIOGRAFIA

1. Braun, J. (2002). *Music in Ancient Israel/ Palestine. Archaeological, Written and Comparative Sources*. Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company.
2. Bednárová, L. (2020). *Hudobné spracovanie žalmových spevov v rámci voľnočasových aktivít pre mládež a dospelých na Slovensku* [diplomová práca]. Prešov: FF PU, 2020. 80 strán.
3. Čeněk, Z. (1895). *Jak se kdy v Čechách tancovalo, dějiny tance v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku z věků nejstarších až do nové doby se zvláštním zřetelem k dějinám tance vůbec*. Praha: F. Šimáček.
4. Husár, J. (2014). *Kniha žalmov. Izagogika do knihy a exegéza žalmov prvej kafizmy*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
5. Kochan, P. (2018, 22. marec). *doc. ThDr. Ján Husár, PhD.* [online]. [cit: 2020-20-9]. Dostupné na Internete: [//www.unipo.sk/pravoslavna-bohoslovecka-fakulta/katedry/katedra-bn/personalne-obsadenie/odborni-asistenti/29804](http://www.unipo.sk/pravoslavna-bohoslovecka-fakulta/katedry/katedra-bn/personalne-obsadenie/odborni-asistenti/29804).
6. Malát, J. (1945). *Hudební slovník*. Praha: Fr. A. Urbánek a synové.
7. Marinčák, Š. (2003). *Úvod do dejín byzantskej hudby*. Prešov: Petra.
8. Podpera, R. (2006). Hudba v súčasnej liturgii ako predmet výskumu. Stratifikácia, determinanty rozvoja. In: *Musicologica Slovaca et Europaea XXIV: Hudba v súčasnej liturgii*. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, s. 7-58.
9. Strickler, J. (2015). *Psalms of Lament as a Resource for Contemporary Christian Worship* [Diploma Thesis]. Northwest Univerity. Faculty of the College of Ministry. Thesis Supervisor: Robert C. Stallman.
10. *Sväté Písmo*. (2001). Trnava: SSV.
11. *The vision: Machol Danser la Vie*. [online]. [cit: 2020-5-9]. Dostupné na Internete: Machol Danser la Vie: <https://www.macholdanserlavie.com/EN/welcome.html#vision>.
12. Valenta, I. (2013). *O hudbe v Cirkvi*. Bratislava: Misijná spoločnosť evanjelia Ježiša Krista.
13. Zlatňanský, J., Blatnický, R., Javor, F. (2017). *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha.

Contact

Mgr. Lenka Bednárová

Katedra hudby, Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta, Slovakia,

bednarova.lenka6@gmail.com

školiťel': doc. PaedDr. Janka Bednáriková, PhD.